

Budova arciděkanství v Horšovském Týně zbořena!

Karel Foud

V období na přelomu let 2022 a 2023 zanikla v Horšovském Týně (okres Domažlice) budova bývalého arciděkanství čp. 60, nacházející se na Husově náměstí. Dotčené pozemky ppč. 973/1 (budova) a ppč. 973/5 (pozemek), k. ú. Horšovský Týn, se nalézají na Velkém Předměstí, jižně od středověkého jádra města. Severní částí náměstí prochází významná dopravní tepna vedoucí od Plzně na Domažlice a dále do Bavor. Náměstí dominuje gotický kostel sv. Apolináře. Údajně se měla v těchto místech nacházet předlokační osada, předchůdce pozdějšího města Horšovský Týn.

Z památkového i architektonického hlediska se jednalo o cennou stavbu, která byla v minulosti zapsána ve státním seznamu kulturních památek pod rejst. č. 2079.¹ V osmdesátých letech minulého století však došlo k zrušení památkové ochrany, a to výnosem MK ČSR čj. 12684/83 – VI/1 z 20. ledna 1984. Na původní evidenční kartě památky² je odejmutí ochrany odůvodněno přípisem: „[...] V 60. letech byl [objekt] ve značně špatném stavebním stavu a doznal takovou přestavbu, že v podstatě ztratil svůj původní charakter. Jaroslav Herout, 27. 1. 1984.“ Objekt čp. 60 tedy nebyl v době likvidace zapsán v ÚSKP. Nacházel se na území ochranného pásma městské památkové rezervace Horšovský Týn.

V minulosti patřil objekt církvi, v období komunismu zde sídlila správa státních lesů. Po listopadu 1989 byl navrácen Římskokatolické farnosti Horšovský Týn. Do doby dokončení opravy fary stojící na náměstí Republiky zde našel svůj dočasný azyl farní úřad. Poté čp. 60 farnost pronajímala. Kolem roku 2020 došlo k odprodeji objektu novému vlastníkovi. Ten požádal orgány státní památkové péče o posouzení záměru provedení různých adaptačních zásahů, ke kterým se v zásadě kladně vyjádřily. Nedlouho poté, v roce 2022, však majitel předložil žádost o odstranění stavby. Územní odborné

Obr. 1. Horšovský Týn, indikační skica mapy stabilního katastru, 1838, ppč. 225 (jižně od kostela sv. Apolináře) zachycuje jako nespalnou budovu arciděkanství čp. 60; k objektu patřila také jižně ležící zahrada a spálná podlouhlá stavba, patrně stodola, zdroj: NA, fond Stabilní katastr Praha, sig. KLA030018380, dostupné online: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=KLA030018380> [02. 08. 2023]

pracoviště (dále jen ÚOP) NPÚ v Plzni zaujalo k tomuto požadavku negativní stanovisko, které nebylo ze strany správního orgánu státní památkové péče akceptováno. Následovala demolice budovy.

Podle popisu v evidenční kartě někdejší kulturní památky³ měla stavba renesanční jádro z počátku 17. století. V následujícím období proběhla její barokizace; zásadněji pak byla adaptována po únoru 1948, kdy zde sídlila administrativa Československých

Obr. 2. Horšovský Týn, Husovo náměstí, budova bývalého arciděkanství čp. 60, pohled od severu, zdroj: Fotoarchiv NPÚ, ÚOP v Plzni, inv. č. 95869, foto: Fotografia, 1976

Obr. 3. Horšovský Týn, Husovo náměstí, budova bývalého arciděkanství čp. 60, pohled od severu, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: autor, 2022

státních lesů, pobočka Horšovský Týn. *Pasportizace okresů Západočeského kraje, okres Domažlice*⁴ připomíná, že: „[...] interiéry stavby [byly] plochostropé, novodobě upravené. Nad vchodem v síni prvního patra osazen znak s letopočtem 1605. V cihlově zaklenutých sklepech zachován lomený, okosený portál.“ Znak měl podobu kolčího štítu s motivem ptáka na třech pahorcích, s květinovou větévkou v zobáku. Kromě letopočtu 1605 byl opatřen iniciálami „I. F. A. C.“. Podle tohoto údaje se lze domnívat, že budovu arciděkanství nechal v první třetině 17. století, a to zřejmě kolem roku 1605, zřídit, nebo pravděpodobněji jen významně přestavět a upravit Jan Flaxius z Čenkova, horšovskotýnský arciděkan.⁵

Teoreticky je možno předpokládat, že staršího původu (počátek 17. století nevylučuje) bylo jižní křídlo se suterénem. Západní křídlo mohlo být přistavěno později. Otázkou zůstává celkové stáří budovy a především její původní podoba. Starší stavební fáze byly překryty, v daném případě spíše setřeny, novodobými stavebními úpravami.

Z dostupných historických pramenů vyplývá, že původní sídlo horšovskotýnských arcijáhnů se nacházelo v Horšově. K přestěhování do Horšovského Týnu a vzniku zdejšího sídla arcijáhna došlo zřejmě poté, co byl kolem poloviny 13. století dostavěn kostel sv. Apolináře; přímý důkaz však neexistuje. Patrně nejstarší informaci o pobytu arciděkana v Horšovském Týně podává listina z 6. června 1312, pojednávající o porovnání mezi horšovskotýnským arcijáhнем Janem a horšovskotýnským věčným vikářem Petrem stran platů z vesnic náležících k arcijáhenství.⁶ Nemovitý majetek arciděkana v Horšovském Týně (arciděkanství dvůr na předměstí) je výslovně uváděn až 15. února 1376⁷ a teprve roku 1384 je Horšovský Týn konečně uveden jako sídlo arciděkana.⁸ V roce 1577 chtěl z Horšovského Týna odejít arciděkan Ondřej Pěšín, stěžoval si na desátek „ve špatném“ obilí a nedostatek dříví na otop. Purkmistr a radní na jaře 1578 přislíbili desátek v penězích, dodání dříví na otop a také 2 000 šindelů na opravu střechy arciděkanství.⁹ Avšak arcijáhen si na nedostatek dřeva stěžoval i následující rok. Město se rozhodlo záležitost prošetřit a došlo k závěru, že arcijáhen nemá dřevo, neboť on i jeho předchůdci proměnili většinu lesů arcijáhenství v pole a „na zbytku špatně hospodaří“.¹⁰

Indikační skica mapy stabilního katastru zachycuje objekt v poloze i rozsahu, který odpovídal nedávné situaci.¹¹ Stavba byla založena v jihozápadní, koutové části stavební

Obr. 4. Horšovský Týn, Husovo náměstí, budova bývalého arciděkanství čp. 60, suterén, střední díl – komora, pohled východním směrem na vstup s gotickým lomeným portálem do východní komory, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: autor, 2022

parcely. Měla půdorys písmene L, přičemž jihozápadní nároží svým tvarem kopírovalo tvar pozemku. Jižní (resp. jihovýchodní) křídlo mělo v přízemí v celé své délce trojdílnou dispozici, křídlo západní (založené podélnou osou ve směru sever–jih) zahrnovalo chodbu se schodištěm a čtyři nestejně velké místnosti. Patro jižního křídla svojí dispozicí v zásadě kopírovalo přízemí, patro západní původně dělily příčky do cca pěti místností, s chodbou a schodištěm. Trojdílný suterén se čtyřmi nestejně velkými komorami, sklenutými valenou klenbou, ležel pod jižním křídlem. Střecha měla valbový tvar a novodobou krovovou konstrukci. Několik místností v přízemí klenuly valené klenby, případně valené klenby s výsečemi; patro bylo plochostropé. Do patra vedlo schodiště s kamennými stupni. Obvodové konstrukce tvořilo kamenné, případně smíšené zdivo, klenby v suterénu cihelné. Některé stropy v přízemí byly trámové, prkenné, původně překládané, případně povalové. Stavba měla v minulosti dřevěná dvojí dvoukřídla okna dělená příčlemi do tabulek, z toho vnější okno bylo osazeno do líce fasády. Některá okna se později modernizovala vypuštěním spodních příčlí a dělením oken pouze na kříž. Asi v osmdesátých letech 20. století došlo k výměně starších slohových oken za okna dřevěná, dvoukřídla, zdvojená, dělená jednou příčlí na kříž; později některá nahradila plastová. Stavba se nacházela v hloubce dvora, přesto se však pro svou výraznou hmotu pohledově uplatňovala z veřejného prostranství (např. od kostela sv. Apolináře).

Hospodářská budova navazující na obytnou budovu od severu byla jednopodlažní, nepodsklepená, krytá sedlovou střechou. Zdivo měla smíšené z cihel a kamenů, na kamenných základech.

Historické centrum města Horšovský Týn je pro dochované urbanistické, památkové a stavebněhistorické hodnoty plošně památkově chráněno výnosem MK ČR o prohlášení,

Obr. 5. Horšovský Týn, Husovo náměstí, budova bývalého arciděkanství čp. 60, jižní křídlo, respektive jihozápadní nároží, pohled do haly se schodištěm do místnosti ve zvýšeném přízemí jižního křídla (vlevo) a ke vstupu do suterénu pod jižním křídlem (vpravo), zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: autor, 2022

Obr. 6. Horšovský Týn, Husovo náměstí, budova bývalého arciděkanství čp. 60, místnost ve zvýšeném přízemí jižního křídla, pohled od východu západním směrem ke dveřím do vstupní haly, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: autor, 2022

čj. 7645/82-VI/1 z 13. 4. 1982, jako městská památková rezervace Horšovský Týn (dále jen MPR H. Týn). Jádrem MPR H. Týn leží v dominantní poloze na jižním svahu, severně od řeky Radbuzy. Centru města dominuje hrad a zámek spolu s kostelem sv. Petra a Pavla. Ve snaze ochránit dochované hodnoty prostředí MPR H. Týn včetně jeho osobité siluety a dálkových pohledů na centrum bylo na počátku devadesátých let 20. století Okresním úřadem Domažlice vyhlášeno ochranné pásmo rezervace. Jeho smyslem je i nadále zajistit historickému jádru města, které je prvořadým dokladem historického urbanismu a vynikajícím souborem architektonických památek, ochranu před „rušivými vlivy“ vnějšího prostředí a zároveň umožnit hájení zájmů památkové péče u památkově významných složek území, souvisejícího s rezervací z hlediska urbanisticko-architektonického vývoje. Nedílnou součástí vyhlášení ochranného pásma MPR H. Týn je i zabezpečení ochrany těch součástí vnějšího prostředí rezervace, jejichž vzhled má podstatný vliv na uplatnění kvalit historického jádra v širších urbanistických a krajinných kompozičních vazbách. Režim ochranného pásma zároveň umožňuje, respektive mělo by být jeho smyslem, přiměřené usměrnění zejména stavební činnosti a dalších případných zásahů v okolí rezervace, které by se mohly negativně projevit ve vzhledu a charakteru předmětného území ve vztahu k hodnotám MPR H. Týn a s ní související historické zástavby. V dálkových pohledech na město se zástavba Husova náměstí v zásadě neprojevuje (výjimku pochopitelně tvoří kostel sv. Apolináře, který je dominantou území), vnímána je ale v první řadě hmota objektů a tvary střech, barevnost střešních plášťů a dále linie uliční čáry, v níž jsou stavby založeny. Hmota budovy bývalého arciděkanství se uplatňovala v siluetě města v pohledech od jihozápadu, odkud bylo možné spatřit jak předmětnou stavbu, tak kostel sv. Apolináře, hrad a zámek a také centrum města s náměstím Republiky.

Obr. 7. Horšovský Týn, Husovo náměstí, budova bývalého arciděkanství čp. 60, jižní křídlo, místnosti v patře, pohled severovýchodním směrem, stav po rozkrytí podlah a odhalení konstrukcí původně záklonových a povalových stropů, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: autor, 2022

Budova byla nositelkou nejen hodnot stavebních, ale i kulturně-historických – sloužila jako sídlo arciděkanství a v jejích zdech přebývaly významné osobnosti zdejšího duchovního života, například arciděkan Werner, který zde působil dvě desetiletí v období druhé poloviny 18. století.¹² NPÚ, ÚOP v Plzni nemá žádných zpráv o tom, zda byla ze stavby sejmuta pamětní deska se znakem Jana Flaxia z Čenkova, či došlo k jejímu zničení. Bohužel je jisté, že při rozebírání stavby byl bagrem rozlámán na několik částí gotický portál. Některé z nich byly vyjmuty a v době autorova šetření ležely poblíž torza suterénu, části stojek portálu se nacházely *in situ* v troskách budovy. Požadavek na předání desky se znakem a portálu některé z paměťových institucí k záchraně a uložení byl zástupcem investora odbyt slovy, že „takové věci se prodávají“. NPÚ, ÚOP v Plzni

Obr. 8. Horšovský Týn, Husovo náměstí, budova bývalého arciděkanství čp. 60, jižní křídlo, deska se znakem Jana Flaxia z Čenkova z roku 1605, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: autor, 2022

Obr. 9. Horšovský Týn, Husovo náměstí, budova bývalého arciděkanství čp. 60, suterén pod jižním křídlem, střední část, pohled od severovýchodu jihozápadním směrem, stav v průběhu demolice, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: autor, 2023

není dosud známo, jaký objekt má vzniknout v místě bývalého arciděkanství, kde jeho podoba bude následně určovat vzhled prostředí významné kulturní památky, již je gotický kostel sv. Apolináře, prostředí památkové rezervace a v širším měřítku i její vzhled v dálkových pohledech.

- 1 Památkový katalog, dostupné online: <https://pamatkovykatalog.cz/x-1898117> [02. 08. 2023].
- 2 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni (dále jen NPÚ, ÚOP v Plzni), evidenční list nemovité kulturní památky z roku 1970. Dostupné též online: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1327519 [02. 08. 2023].
- 3 Tamtéž.
- 4 LÍBAL, Dobroslav – HEROUTOVÁ, Marie – UHER, Vladimír – GALÍČKOVÁ, Hana, *Pasportizace okresů Západočeského kraje. Okres Domažlice, SÚRPMO*, Praha 1980 (nepublikovaný strojopis uložený v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, sig. O 037-4-13230).
- 5 Jan Flaxius nastoupil do úřadu v roce 1603 a v Horšovském Týně žil po další tři dekády.
- 6 FRIDRICH, Jan, K nejstarším dějinám Horšovského Týna do počátků husitské revoluce, in: *Minulostí Západočeského kraje*, sv. 20, Plzeň 1984, s. 158–159, 161–163; EMLER, Josef (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. Pars 3. Annorum 1311–1333*, Pragae 1890, s. 35.
- 7 BOROŮV, Klement (ed.), *Libri erectionum Archidioecesis Pragensis. Saeculo 14. et 15. (1375–1388). Liber II.*, Pragae 1878, s. 130.
- 8 TOMEK, Václav V. (ed.), *Registra decimarum papalium čili registra desátků papeženských z diecezí Pražské (Pojednání Královské české společnosti nauk. Řada 6., Třída pro filosofii, dějepis a filologii*, Sv. 6), Praha 1873, s. 89.
- 9 FRIDRICH, Jan, Město Horšovský Týn od poloviny 16. století do bitvy bělohorské, in: *Minulostí Západočeského kraje*, sv. 13, Plzeň 1976, s. 131; Státní okresní archiv Domažlice (dále jen SOKA Domažlice), fond Archiv města Horšovský Týn 1375–1945 (1948) (dále AMHT), inv. č. 45, sign. K10 (Kronika města Horšovský Týn z let 1555–1768), fol. 33.
- 10 FRIDRICH, Jan, Město Horšovský Týn od poloviny 16. století do bitvy bělohorské, in: *Minulostí Západočeského kraje*, sv. 13, Plzeň 1976, s. 131; SOKA Domažlice, fond AMHT, inv. č. 45, sign. K10 (Kronika města z let 1555–1768), fol. 38v–39v.
- 11 NA, fond Stabílní katastr Praha, sig. KLA030018380, dostupné online: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skic&idrastru=KLA030018380> [02. 08. 2023]
- 12 Za informace o vlastních objektu a jeho zakladateli autor děkuje PhDr. Veronice Jíchové, historičce a archivářce NPÚ, ÚOP v Plzni.